

UDK: 929 Jelačić, J. »1848/1950« (044)
949.75 »1848/1950«
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 11. 6. 1997.

Korespondencija ban Jelačić – Bansko vijeće 1848.–1850. kao povijesni izvor

TOMISLAV MARKUS

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Autor analizira korespondenciju između bana Josipa Jelačića i Banskog vijeća od rujna 1848. do raspuštanja Vijeća krajem lipnja 1850. Korespondencija predstavlja značajan povijesni izvor, posebno za istraživanje hrvatskog političkog pokreta u doba revolucije u Habsburškoj monarhiji 1848.–1849., odnosno njegove političke, ali i vojne, privredne, kulturne i crkvene aspekte.

I. Stvaranje i organizacija Banskog vijeća u uvjetima djelovanja hrvatskog nacionalnog pokreta 1848.–1849.

U prvoj polovici XIX. stoljeća hrvatski je državni teritorij bio de facto ograničen na šest županija civilne ili banske Hrvatske i Slavonije, od kojih su bile odvojene Vojna granica, Dalmacija i Istra pod neposrednom upravom Beča. Banska je Hrvatska u tom razdoblju bila izvrgnuta sve jačem pritisku mađarske politike, koja je nastojala ukinuti njezinu ograničenu samoupravu i postupno je uključiti u jedinstvenu mađarsku državu od Karpata do Jadrana. Kao posljednji izrazi hrvatske državnosti preostali su Sabor, koji je okupljao samo privilegirane staleže, i latinski jezik, kao sredstvo službenog komuniciranja. Svoje posebne vlade Banska Hrvatska nije imala, nego je bila podvrgnuta Ugarskom namjesničkom vijeću. Zahtjevi za dobivanjem posebne vlade počinju se pojavljivati u hrvatskoj javnosti sredinom četrdesetih godina XIX. stoljeća od strane nove nacionalne inteligencije, čije je težnje postupno prihvaćao i dio hrvatskog plemstva, kao nosilac političkog života. Ovi zahtjevi, međutim, nisu u predrevolucionarnom razdoblju mogli dovesti do uspjeha zbog zajedničkog otpora bečkog i peštanskog središta.

Nakon izbijanja revolucije u Beču sredinom ožujka 1848. i uvođenja političkih sloboda znatno su ojačani zahtjevi u hrvatskoj javnosti i politici za dobivanjem posebne vlade. Istaknuti hrvatski publicist slovačkog porijekla i urednik *Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih* Bogoslav Šulek istaknuo je da je stvaranje posebne vlade osnovna težnja, uz ujedinjavanje hrvatskih zemalja u jednu cjelinu, hrvatskog političkog pokreta.¹ Stvaranje »domaće vlade«, sas-

tavljene od ljudi koji su »narodu povoljni i od noviega duha napredka i slobode«, istaknuto je kao jedan od najvažnijih ciljeva hrvatske politike na dvije zagrebačke narodne skupštine 22. i 25. ožujka 1848. godine.² Odvajanje Banske Hrvatske od Mađarske, do kojeg je došlo zbog osamostaljenja Pešte od Beča, stvaranja samostalne mađarske vlade i njezinog nastojanja da uništi hrvatsku državnost, samo je pojačalo nastojanje hrvatske politike da osigura stvaranje svoje posebne vlade. U tome je značajnu uloga odigrala potpuna politička nemoć središnjih bečkih političkih krugova, austrijske vlade i kralja, koji ne samo da se nisu mogli, kao prije 1848., suprotstavljati mađarskom pritisku na Hrvatsku, nego su formalno podržavali odluke peštanske vlade usmjerene protiv hrvatske unutarnje samostalnosti. U proglasu bana Jelačića od 25. travnja 1848., kojim je proglasio prekid odnosa između Hrvatske i peštanske vlade, ne spominje se stvaranje posebne hrvatske vlade, ali ubrzo se nametnula potreba da ban okupi oko sebe istaknute političare, koji bi mu pomagali upravljati zemljom. Krajem travnja 1848. Jelačić je pozvao istaknute članove Narodne stranke da se okupe u Zagrebu. To je bio početak rada Banskog vijeća, koje se temeljilo na tradiciji banskih ili kraljevinskih konferencija, ali, za razliku od njih, više nije predstavljalo staleško tijelo, a naziv »vijeće« izražavalo je težnju da bude ne samo savjetodavni, nego i upravni organ. U svibnju 1848. Vijeće je podijeljeno na unutarnji, prosvjetni, financijski, pravosudni i bojni odsjek.³ Sabor Hrvatske donio je, u lipnju 1848., zaključak o stvaranju »državnog vjeća«, koje bi trebalo, nakon kraljeve potvrde, postati posebna hrvatska vlada i upravljati svim poslovima, osim onih koji su – poput vanjskih, financijskih i vojnih – izričito prepušteni ustavnom bečkom središtu i uz kontrolu hrvatskog ministra odgovornog Saboru.⁴ Za vrijeme Jelačićeve odsutnosti od 12. do 29. lipnja 1848. Sabor nije zasjedao, a zemljom je upravljao Saborski upravljajući odbor, čiji je predsjednik bio veliki župan Varaždinske županije Mirko Lentulaj, kasnije predsjednik Banskog vijeća. Lentulaja je Sabor imenovao za banskog namjesnika s pravima pune banske vlasti ako bi ban bio odsutan, a Sabor ne bi zasjedao.⁵ Kralj tada nije potvrdio niti jedan saborski zaključak, ali Bansko je vijeće nastavilo djelovati nakon završetka, odnosno odgode rada Sabora u srpnju 1848.

Konačnu organizaciju, iako je ona uvijek formalno shvaćana kao privremena, Bansko je vijeće dobilo početkom rujna 1848., neposredno prije polaska bana Jelačića u rat protiv mađarske vlade. Ona se uglavnom, usprkos svim kasnijim prijedlozima za njegovu reorganizaciju, zadržala sve do uki-

¹ Bogoslav Šulek, *Štampa je slobodna od 15. ožujka 51 sata posle podne. Naše želje – Novine dalmatinsko-horvatsko-slavonske* (NDHS), 22. III. 1848./br. 24.

² Jaroslav Šidak, *»Narodna zahtijevanja« od 25. ožujka – program hrvatske Četrdesetosme, Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848–49.* (dalje: Studije), Zagreb 1979., 33.–74.; Iskra Iveljić, *O značenju unutrašnjeg odsjeka Banskoga vijeća (1848–1850)*, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta*, Zagreb 1989., 71.

³ I. Iveljić, n. dj., 72.

⁴ *Zapisnik sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske 5. i sljedećih mjeseci lipnja i srpnja danah godine 1848 držanog*, Zagreb 1848., čl. XI./str. 11.

⁵ Isto, XVIII./16.

danja Vijeća i početka rada Banske vlade u srpnju 1850. Prije toga je jedino, o čemu će kasnije biti više riječi, ukinut Financijski odsjek i zamijenjen, u skladu s centralističkom postrevolucionarnom politikom bečke vlade, Financijskim ravnateljstvom. Početkom rujna 1848. Jelačić je donio »Naredbu k ustrojenju Banskoga vjeća« u kojoj je istaknuo nužnost da, suprotno tradicionalnom sustavu kolektivne odgovornosti, banski namjesnik i predsjednik Banskog vijeća, te načelnici pojedinih odsjeka budu njemu neposredno odgovorni. Bansko vijeće sastojalo bi se od Unutarnjeg, Prosvjetnog, Financijskog, Pravosudnog i Bojnog odsjeka s unutarnjom hijerarhijom od namjesnika, preko načelnika odsjeka, podnačelnika, savjetnika, izvjestitelja, tajnika, voditelja zapisnika, perovođa, pisara i poslužitelja. Ban je ujedno potvrdio M. Luntulaja za banskog namjesnika i obvezao ga da mu podnosi barem jednom tjedno pismeni izvještaj o svim značajnim stvarima, događajima i problemima u zemlji za vrijeme njegove odsutnosti. Na kraju je ban položio zakletvu pred članovima Vijeća, obvezujući se da će braniti samostalnost zemlje.⁶ Članovi Vijeća uglavnom su radili volonterski, tj. besplatno ili su primali sasvim malu naknadu za višesatni radni dan. Obrazovanost rukovodećeg kadra bila je zadovoljavajuća, ali ne i upravno-stručno iskustvo. Sva korespondencija između pojedinih odsjeka, nalozi Vijeća podređenim hrvatskim oblastima, kao i dopisi kralju i vladu pisani su isključivo na hrvatskom jeziku, uz njemački prijevod za središnje organe. Vijeća je okupilo više istaknutih osoba iz političkog, kulturnog i publicističkog života Hrvatske, poput Ivana Mažuranića, Ivana Kukuljevića, Ognjeslava Utješenovića, Ferdinanda Žerjavića, Vladimira Vežića i drugih. Među članovima Banskog vijeća bilo je ljudi tradicionalnijih, ali i modernijih političkih uvjerenja, no o tome, odnosno o eventualnim razilaženjima i sukobima unutar Vijeća nema puno podataka u izvorima. Moguće je da je uzrok tome bio način rada unutar Vijeća,⁷ ali i činjenica da su svi dijelili osnovna politička uvjerenja, tj. želju da osiguraju što bolju upravu Vijeća, kao privremene hrvatske vlade, i pridonesu ostvarenju temeljnih ciljeva hrvatske politike u vrijeme revolucije – teritorijalnoj cjelovitosti i što široj samostalnosti Hrvatske unutar Habsburške monarhije. Pojedine vijesti o razilaženjima unutar Vijeća, izražene i u korespondenciji između Jelačića i njegovog Vijeća, odnose se na manja neslaganja, poput uvrštavanja vlastelinskih službenika u regrutaciju u jesen 1848. ili pitanja povratka dijela emigranata. Bitnije razilaženje unutar Banskog vijeća potječe tek iz kolovoza 1849., kada se postavilo pitanje proglašenja Oktroiranog ustava u Hrvatskoj i Slavoniji.

Bansko je vijeće ostalo iduću godinu dana, sve do proglašenja Oktroiranog ustava u Hrvatskoj u rujnu 1849., pa i kasnije, u stanju provizorija sve do prekida svoje djelatnosti u lipnju 1850. Zbog banovih diktatorskih ovlasti nije imalo samostalnosti u političkom odlučivanju, nego se moralo obraćati banu i zbog tako sitnih stvari kao što je imenovanje pojedinog činovnika u neki odsjek Banskog vijeća ili otpuštanje nekih promađarskih službenika u Rijeci. Ve-

⁶ Hrvatski državni arhiv (HDA), Bansko vijeće (BV), kut I., Unutarnji odsjek (UO), 1848/br. 9; Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (AHAZU), Ostavština bana Jelačića (OBJ), 1848., II/C-12; Iveljić, n. dj., 75.–76.

⁷ I. Iveljić, n. dj., 77.

lika udaljenost Jelačića od Hrvatske i loše mogućnosti komunikacije u to vrijeme, gdje je znalo proteći i dva-tri tjedna od banovog odgovora na pojedina Lentulajeva pitanja, još je više otežavalo mogućnost nesmetanog djelovanja Vijeća. Lentulaj je bio osobno odgovoran banu, ali ne i Banskom vijeću, prema kojem je imao potpune ovlasti, ako mu se stav nije razilazio s Jelačićevim. Pitanja vojne naravi Jelačić je želio određivati samostalno i nije dopuštao Banskom vijeću, osim kada je to bilo nužno, miješanje u njih. Bansko je vijeće smatrao svojim savjetodavnim organom i kod donošenja odluka tražio je samo njegovo mišljenje preko svojeg namjesnika, tj. Lentulaja. Istina, ban nije isticao svoj stav o savjetodavnom karakteru Vijeća zbog svoje odsutnosti iz zemlje i nemogućnosti da uvijek donosi valjane odluke, ali i zbog svojeg neospornog autoriteta. Bansko je vijeće tek u nekoliko navrata izrazilo svoje neslaganje s određenom banovom odlukom, a Jelačić je samo jednom, u pitanju proglašenja Oktroiranog ustava u Hrvatskoj u kolovozu 1849., istaknuo da Vijeće ne može donositi samostalne zaključke, nego predstavlja samo njegov izvršni organ i dužno je pokoravati se njegovim nalogima. Osim toga, stvarna vlast Banskog vijeća bila je dosta ograničena. Njegov autoritet kao vrhovne upravne vlasti u Banskoj Hrvatskoj nitko nije, od nižih oblasti i javnosti općenito, dovodio u pitanje. No, s druge strane, pojedine su oblasti pokazivale nastojanje da vode samovoljnu politiku u određenim ne samo lokalnim pitanjima, poput Upravljajućeg odbora Zagrebačke županije u pitanju povratka političkih emigranata i raspolaganja njihovom zaplijenjenom imovinom. Stoga je Lentulaj morao povremeno tražiti od Jelačića da prisili određenu neposlušnu oblast na pokoravanje nalogima Banskog vijeća. Još je teži slučaj bio s vojnim organima regularne austrijske vojske, koji nisu priznavali vlast Banskog vijeća, odnosno njegovih povjerenika, u pojedinim krajevima Hrvatske preotetima od Mađara, poput Osijeka i njegove šire okolice. Osim toga, članove Banskog vijeća nisu birale županijske i gradske oblasti, a pogotovo ne neposredno narod, nego osobno ban. Članovi Vijeća bili su neposredno odgovorni banu i tek preko njega, odnosno njegovih diktatorskih ovlasti, budućem Saboru i narodnim zastupnicima. Niti zakonske osnove o vladi i saboru, koje je u prvim mjesecima 1849. izradio saborski odbor, o kojima će kasnije biti više govora, nisu mogle postati pravni temelj djelovanja Banskog vijeća, jer su, bez potvrde Sabora, predstavljale samo zakonske prijedloge. Iz svih tih razloga tek se uvjetno može govoriti o Banskom vijeću kao nekoj vrsti hrvatske privremene i faktučke vlade.⁸

Djelokrug pojedinih odsjeka Banskog vijeća obilježen je uglavnom njihovim nazivima, ali uz određene iznimke. Osnovni su zadatak Unutarnjeg odsjeka bili održavanje reda i mira u zemlji i odnos prema nižim državnim organima, ali i uprava pojedinim zauzetim krajevima za koje se smatralo da bi, nakon rata, trebali pripasti Hrvatskoj, poput Međimurja i Rijeke. Prosvjetni odsjek bavio se pitanjima školstva i obrazovanja, ali i tiska, vjere i crkvenih ustanova. Financijski odsjek bavio se redovitim financijskim poslovima, trgovinom i poljoprivredom. Bojni odsjek uglavnom se zanimao pitanjem stvaranja i opskrbe narodnih četa, odnosom prema vojnim vlastima u

⁸ Ivan Beuc, *n. dj.*, 256; I. Iveljić, *n. dj.*, 75.–93.

regularnoj austrijskoj vojsci, te evidentiranjem vojno sposobnog stanovništva, posebno od svibnja 1849., kada počinje regrutacija za regularnu Leopoldovu regimentu u Banskoj Hrvatskoj. U međusobnoj korespondenciji Lentulaj je oslovljavao Jelačića sa »Svietli Bane« ili »Preuzvišeni Gospodine Bane«, a Jelačić njega s »Banski namiestniče« ili jednostavno »Gospodine«. Prvo pismo iz korespondencije Jelačić – BANSKO VIJEĆE potječe iz svibnja 1848. i odnosi se na Jelačićev prijedlog o budućoj organizaciji pojedinih odsjeka Vijeća i njegovim članovima. Posljednja su pisma pisana, i to Lentulaj Jelačiću, 25. i 26. lipnja 1850. Nakon toga Lentulaj je umirovljen, a početkom srpnja 1850. počela je djelovati BANSKA VLADA, iako su pojedini odsjeci bivšeg BANSKOG VIJEĆA nastavili s radom do druge polovice srpnja, kada su konačno predali poslovanje organima Vlade.

II. Korespondencija između bana Jelačića i Banskog vijeća od jeseni 1848. do lipnja 1850.

Prvi dokument iz korespondencije ban Jelačić – BANSKO VIJEĆE koji sam pronašao odnosi se na Jelačićev prijedlog članovima Vijeća o njegovoj organizaciji i podjeli na pojedine odsjeke iz svibnja 1848., ali stalno dopisivanje počinje Jelačićevim odlaskom u rat. U vjerojatnom, prvom pismu Jelačiću iz tog razdoblja M. Lentulaj istaknuo je jedan od najvažnijih problema hrvatske politike u razdoblju revolucije, tj. pitanje teritorijalne cjelovitosti i ujedinjenja hrvatskih zemalja. Izrazio je uvjerenje da će ban brzo i uspješno završiti vojni pohod i Hrvatskoj, odnosno Varaždinskoj županiji, ponovno pripojiti Međimurje, koje su Mađari nepravedno prisvojili.⁹ Međutim, Jelačićev pohod bio je, prije svega, vojne prirode, s osnovnim političkim ciljem osiguranja cjelovitosti Habsburške monarhije i prisiljavanja Mađara da priznaju, nadležnost bečke vlade u glavnim državnim poslovima za cijelo Carstvo. Pripadnost Međimurja bilo je uže političko pitanje koje je zadiralo u osnove odnosa između Hrvatske i Mađarske i moglo se riješiti samo u sklopu rješavanja hrvatsko-mađarskih odnosa, a zatim i općih političkih prilika u Monarhiji. Stoga je Jelačić istaknuo da o Međimurju govora »još za sad biti nemože, niti ja ne želim, da se već sada kakova okupacija raztrublja – ko što to nepolitičke političke novine Zagrebačke rade. O tome bit će docnije vrême govoriti, ako nećemo, da se operacija moja otegoti«.¹⁰

Jelačić je u rat krenuo na čelu graničara trećeg poziva, pretežno slabo obučениh i još slabije naoružanih, a posebno je oskudijevao u konjaništvu i artiljeriji. Stoga nije mogao, kako je namjeravao, zauzeti neposredno Peštu, nego se morao, krajem rujna 1848., povući prema austrijskoj granici radi dobivanja pomoći u oružju i municiji. Zbog lošeg stanja njegovih jedinica u rujnu i listopadu 1848. aktualno je bilo pitanje regrutacije u BANSKOJ HRVATSKOJ.

⁹ AHASU, OBJ, Korespondencija Jelačić-Lentulaj (KJL), 1848., II./C-11, Lentulaj Jelačiću 8. IX. 1848.

¹⁰ HDA, BANSKA PISMA (BP), kut. CLXV, god. 1848./s. n., Jelačić Lentulaju 18. IX. 1848.

Pitanje je bilo vrlo osjetljivo, jer je regrutacija za redovne trupe bila nepoznata u Provincijalu i mogla je, povezana s teškim privrednim i društvenim prilikama, neposredno nakon ukidanja kmetskih odnosa, dovesti do seoskih nemira. Pitanje je bilo još složenije jer je većina starijih članova Banskog vijeća, s banskim namjesnikom na čelu, pokazivala želju da zaštiti interese pojedinih društvenih slojeva, poput vlastelina, koji su već pretrpjeli velike štete ukidanjem kmetskih odnosa. Lentulaj je poslao Jelačiću osnovu o provedbi regrutacije i posebno napomenuo potrebu da se vlastelinski službenici oslobode vojne službe, što je Jelačić isprva odbio.¹¹ U širem obrazloženju svojeg prijedloga Lentulaj je istaknuo da bi uvrštavanjem vlastelinskih službenika u vojsku došlo do potpunog prestanka rada na vlastelinskim imanjima i njihove propasti. U tome postoji, po njemu, gotovo potpuna suglasnost u svim odsjecima Banskog vijeća, a samo »zanešena nekoja mlada gospoda, koji teškoće praktičnog života još nisu kod gospodarstva izkusili, neku barem za sad nedokučenu jednakost pred očima imajući, tome protivni biti mogu, – kojih reč ja za tako važnu nederžim, da bi porad toga sve razloge zreliieg promotrenja odbaciti mogao«. Vlastelinski službenici uvijek su, nastavlja Lentulaj, bili oslobođeni vojne službe, a ako bi sada bili njome opterećeni, onda bi položaj seljaka postao znatno povoljniji od vlastelina, što izgleda nepravedno. Iako je Jelačić načelno smatrao da bi prema pravednosti i vlastelinski službenici morali biti obuhvaćeni vojnom obvezom, privremeno je pristao uz objašnjenje banskog namjesnika, ističući da o tome konačno rješenje mora donijeti Sabor, kada se ponovno sastane.¹² Važniji problem od ovog u provedbi regrutacije bilo je reagiranje seoskog stanovništva u Provincijalu. Lentulaj je smatrao da je regrutacija, u tadašnjim okolnostima, povezana s nemalom opasnošću, jer je nepismeni puk uznemiravan od »někih zlobnih i neukih ljudih« u vezi s odbijanjem davanja činženih i gornih podavanja. Izbijanje nemira prijeti i od tada povlaštenih slojeva, jer bi popisivanje za regrutaciju trebalo prvi put obuhvatiti i plemiće. Osim toga, provedba regrutacije ne može se opravdavati načelom reciprociteta prema ostalim austrijskim zemljama, jer Hrvatskoj pripada i Vojna granica, koja daje znatno više vojnika od bilo kojeg područja Monarhije. Stoga je Lentulaj, u ime Banskog vijeća, predložio banu da se regrutacija odgodi do završetka rata i da se za sada ne postavlja rok u kojem bi se trebala provesti. Kao dodatni problem istaknuo je mogućnost da redovna vojska u Hrvatskoj bude formalno podčinjena mađarskoj vladi, kojoj kralj još uvijek nije oduzeo zapovjedništvo nad redovnim kraljevskim trupama u zemljama Translajtanije. Jelačić je naložio da se regrutacija odmah započne gdje to dopuštaju okolnosti, tj. u krajevima gdje se ne očekuju nemiri lokalnog stanovništva, a u ostalim krajevima da se popišu novaci. Predviđao je da bi redovna regrutacija u Provincijalu trebala dati ukupno 7000 regruta, dopuštajući, prema ranijem prijedlogu banskog namjesnika, da od regrutacije budu izuzeti i vlastelinski službenici. Polazeći od ideje o jedinstvu Monarhije, ban je

¹¹ AHAZU, OBJ, KJL, 1848., III/A-54 (d), Lentulaj Jelačiću 11. IX. 1848.; HDA, BP, CLXV, 1848./s. n., Jelačić Lentulaju 14. IX. 1848.

¹² AHAZU, OBJ, KJL, 1848., II/C-23, Lentulaj Jelačiću 15. IX. 1848.; HDA, BP, CLXV, 1848./s. n., Jelačić Lentulaju 18. IX. 1848.

odbacio argument Banskog vijeća o Vojnoj granici zbog koje bi Banska Hrvatska trebala biti oslobođena regrutacije.¹³ Nešto kasnije Jelačić je Banskom vijeću uputio, u prilogu svojeg pisma, proglas, koji je trebalo preko političkih i crkvenih oblasti obznaniti puku a u kojem se obrazlaže provedba regrutacije kao mjeru neophodnu za obranu zemlje od vanjskog neprijatelja. U proglasu se napominje da taj zadatak može provesti samo uvježbana redovna vojska, a ne slabo obučene narodne čete i ujedno se prijeti oštrim kaznama svima, koji bi ometali regrutaciju ili nastojali izbjeći novačenje u redovnu vojsku, tj. regimentu nadvojvode Leopolda.¹⁴

Sredinom listopada, nakon što su Mađari ponovno privremeno zauzeli Međimurje i osvojili Osijek i okolice, pogoršalo se vojno-političko stanje u Hrvatskoj i Slavoniji. Banski je namjesnik Lentulaj izdao, u povodu izbijanja nove pobune u Beču, zapovijedi hrvatskim oblastima o strogim mjerama praćenja i nadzora hrvatskih emigranata koji su bili u drugim zemljama. Obavijestivši bana o pojedinim mađarskim proglasima slavonskim graničarima, tražio je da Jelačić objavi protuproglas kojim bi se trebalo suzbiti jačanje mađarskog utjecaja u istočnim dijelovima Hrvatske. Jelačić je izrazio nezadovoljstvo pasivnošću lokalnih oblasti u Slavoniji, ali i Banskog vijeća kao vrhovnog upravnog organa i zatražio njihovo energičnije djelovanje. Odgovoru je priložio dva proglasa – jedan stanovništvu u Provincijalu, a drugi stanovništvu u Granici – u kojima obrazlaže svoje sudjelovanje u gušenju bečke pobune i poziva na ustrajavanje u borbi protiv »magjarskih buntovnikah«.¹⁵ Lentulaj je obavijestio Jelačića o pokušajima Mađara da, preko pojedinih posrednika, postignu mir, ili, barem, primirje na hrvatsko-mađarskoj granici na Dravi. Smatrao je da bi načelno bilo poželjan prekid svih neprijateljstava dok je većina graničara izvan zemlje, u Italiji i pod Bečom, gdje je 6. listopada 1848. izbila nova pobuna i u čije se gušenje uključio i Jelačić. No, takav bi mir, smatra banski namjesnik, Mađarima omogućio prebacivanje cjelokupne vojske s južnih granica prema Jelačiću i Beču, zbog čega treba ostati u ratnom stanju i odbijati sve mađarske napade na hrvatske granice. Teško političko stanje, posebno u Slavoniji i Rijeci, gdje jačaju domaći promađarski elementi, Lentulaj je objašnjavao i Jelačićevom odsutnošću iz zemlje i potrebom da se ban što prije vrati i preuzme obranu njezinih granica. U drugom je pismu iznio bojazan zbog jačanja »magjarskog duha« u Brodskoj i Gradiškoj regimenti, koji bi mogao ukloniti slanjem određenih bataljona u Italiju i povratkom istog broja bataljona iz austrijske vojske u Italiju u Slavoniju. Lentulaj ipak nije potpuno odbacio mogućnost ostvarenja trajnog mira s Mađarima, ali samo pod uvjetima koje je u lipnju i srpnju 1848. postavio Sabor Hrvatske i koje, bi u

¹³ AHazu, OBJ, KJL, 1848., II./C-28, Lentulaj Jelačiću 22. IX. 1848.; HDA, BV, kut. XII., Prosvjetni odsjek (PO), 1848./br. 48, Jelačić Lentulaju 18. X. 1848.; isto, XX., Bojni odsjek (BO), 1848./s. n., Jelačić Banskom vijeću 18. X. 1848.

¹⁴ HDA, BV, V., UO, 1848./5102–579, Jelačić Banskom vijeću 20. XI. 1848. Tekst proglasa u: HDA, BV, XVIII., BO, 1848./3762–579.

¹⁵ HDA, BP, CLXV., 1848./s. n., Lentulaj Jelačiću 20. X. 1848.; isto, 1848./s. n., Jelačić Lentulaju 27. X. 1848.

nekim, ali ne najbitnijim stvarima mogli biti promijenjeni i zatim poslani banu na odobrenje.¹⁶

Pitanje regrutacije bilo je usko povezano s problemom narodnih četa. One su bile svojevrsan oblik organizirane narodne vojske, koji je potjecao još iz proljeća 1848., kada su, u vremenu zaoštavanja hrvatsko-mađarskih odnosa, pojedine protumađarske orijentirane oblasti, poput Križevačke županije, počele graditi kordon na Dravi i organizirati čete. Kao dio novih političkih okolnosti u doba revolucije, bile su povezane s gradskim i seoskim stražama, a temeljile su se na tradicionalnom masalnoj insurekciji ili pučkom ustanku. U kasnijim mjesecima, a posebno od kraja ljeta 1848. narodne su čete na hrvatsko-mađarskoj granici na Dravi stalno pojačavane.¹⁷ Prema svjedočanstvima suvremenika, u Banskom vijeću postojala su različita mišljenja o značenju i ulozi narodnih četa. Pojedini konzervativnije orijentirani članovi Vijeća, poput Metela Ožegovića, plašili su se boljeg organiziranja i jačanja narodnih četa zbog mogućih »demagoških spletki«, što je znatno doprinijelo njihovom teškom porazu i privremenom gubitku Međimurja u listopadu 1848. godine.¹⁸ U prvi je trenutak banski namjesnik M. Lentulaj katastrofalni poraz nastojao opravdati nemarnošću glavnog zapovjednika narodnih četa zagrebačkog suca Jurja Bornemisse, ali u idućim je pismima i sam morao priznati da je problem o lošoj organizaciji i neuvježbanosti narodnih četa, kojima ne mogu zapovijedati civilne osobe bez vojnog iskustva. Molio je bana da što hitnije pošalje oružje, municiju i vojnu odjeću za opskrbu narodnih četa na Dravi. Jelačić je smatrao nužnim da se narodne čete, kao formacije neprimjerene modernom ratovanju, što prije raspuste i zamjene redovnom vojskom na temelju provedene regrutacije, s tim da se zadrže čete iz krajeva udaljenijih od Drave, koje se ne bi mogle brzo ponovno skupiti u slučaju mađarskog napada.¹⁹

Stanje na hrvatskom selu u to je vrijeme bilo dosta nesigurno, kako zbog vijesti o provedbi regrutacije, tako i općenito zbog nezadovoljstva seljaštva polovičnim odlukama Sabora Hrvatske iz srpnja 1848., kojim je potvrđeno ukidanje kmetских odnosa i seljacima predana urbarijalna zemlja, ali zadržana su davanja vezana za gornicu i činžene daće. Moguće je da su nemiri bili potaknuti i glasinama o skorom dolasku Mađara nakon njihovog zauzeća Međimurja, odnosno promađarskom propagandom o skorom ukidanju svih oblika seljačkih podavanja. Sredinom studenom 1848. u Granešini pokraj Zagreba došlo je do lokalnog bunta, jer su seljaci odbili predati gornicu Zagre-

¹⁶ AHAZU, OBJ, KJL, 1848., II./C-42, Lentulaj Jelačiću 26. X. 1848.; isto, II./C-44, Lentulaj Jelačiću 29. X. 1848.; isto, III./A-53, Lentulaj Jelačiću 13. XI. 1848.

¹⁷ O tome usp.: Josip Adamček, Narodne straže 1848–1849, *Radovi Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 1963., 27.–108.; I. Iveljić, Pokušaj stvaranja hrvatske vojske 1848/49. godine, *Časopis za suvremenu povijest* (ČSP) 24 (2), Zagreb 1992., 47.–58.

¹⁸ Ivan Perkovac, *Pripoviesti. Critice iz bojnoga odsjeka*, Zagreb 1905., 219.

¹⁹ AHAZU, OBJ, KJL, 1848., II./C-34, Lentulaj Jelačiću 20. X. 1848.; isto, II./C-35, Lentulaj Jelačiću 21. X. 1848.; isto, II./C-38, Lentulaj Jelačiću 23. X. 1848.; isto, II./C-51, Lentulaj Jelačiću 2. XI. 1848.; HDA, BV, V, UO, 1848/5761–578, Jelačić Lentulaju 15. XI. 1848.

bačkom kaptolu i protjerali vlastelinske stražare. Nakon intervencije vojske nemiri su ugušeni, a nekoliko je seljaka kasnije, na temelju banske naredbe o prijekom sudu iz travnja 1848., obješeno. Jelačić je smatrao da uzrok tih nemira ne leži u neukom puku, nego u djelovanju pojedinaca, kojima je »svako srđstvo povoljno, za da se smutnja i nered u Domovini našoj pojavi«. Tražio je da vlastelinski službenici, pod prijetnjom gubitka službe, obavještavaju puk o ukinuću isključivo urbarijalnih, a ne i gornih i činženih davanja, te o kažnjivosti otimanja i uništavanja vlastelinske imovine, jer takve radnje potpadaju pod naredbu o prijekom sudu. U slučaju novih nemira vlastelinski službenici trebaju zatražiti pomoć redovne vojske, koja mora, u tim poslovima, biti podvrgnuta političkim oblastima. Tom je pismu Jelačić priložio »Proglas na seljake naroda hervatsko-slavonskog« u kojem je pozvao seljaštvo na poštivanje reda i imovine i ponovio saborski zaključak o ukidanju samo urbarijalnih podavanja.²⁰ Jelačićevo zanimanje za društvene prilike u Banskoj Hrvatskoj nije proizlazilo samo iz tekućih političkih potreba, tj. trenutnog održanja reda u ratnim okolnostima, nego i iz njegove opće nacionalne orijentacije i želje da osigura koliko-toliko harmonično djelovanje različitih društvenih slojeva. O tome govori njegovo pismo Lentulaju u kojem razmatra kako bi se moglo suzbiti sve veće siromašenje ili »proletarizaciju« puka koje je, po njemu, uzelo već opasne razmjere i približava se značenju kakvo ima u zapadnim zemljama. Takvi stanovnici, koji nemaju nikakvog imetka, lako mogu postati »slěpo orudje svakog buntovnika« i zato je smatrao nužnim »takovu osnovu zakona sastaviti, polag koje se tako vlastelinskog kako i seljačkog posědovanja neki minimum opreděli, izpod kojeg se deržanje takovo razděliti i razkomadati nesmie, – jer ako se onim bezbrojnim diobam, naskoro nedoskoči, koje su, kako čujem, u našoj Domovini od ono doba neizmerno zavladaše, od kako se je podpuna vlastitost seljakah na selišta svoja urbarska kroz sabor priznala, – broj prosjakah u Domovini našoj bezprimerno će se pomnožati, odkuda sve pogibelji proletariata, koje se u ostalih deržavah tako strahovito pokazuju kod nas takojer slěditi bi mogle«. Jelačić je dalje istaknuo kao nužno da, suprotno tadašnjem prevladavajućem načelu više suvlasnika u sustavu seoskih kućnih zadruga, u svakoj kući postoji samo jedan gospodar ili vlasnik, koji ostalim obiteljima, ako se dioba ne bi mogla spriječiti, može isplatiti novčanu odštetu ili dopustiti i zemljišnu diobu, ali samo pod uvjetom da svaki komad zemljišta bude dovoljan za prehranu obitelji. Siromašenje i propadanje sve većeg broja obitelji ne prijete samo društvenim nemirima, kao nedavno u Zagrebačkoj županiji, nego znači i velike gubitke za poljoprivredu, trgovinu i obrt zemlje. Tražio je da Bansko vijeće izradi osnovu zakona o osiguranju individualne imovine i sprečavanju daljnje nekontrolirane diobe zemljišta.²¹ Time se Jelačić izjasnio kao pobornik ograničene diobe tradicionalnih kućnih zadruga.

Nakon gušenja bečke pobune krajem listopada 1848. glavna je briga bečkog dvora i nove austrijske vlade s knezom F. Schwarzenbergom na čelu bilo

²⁰ HDA, BV, V., UO, 1848/5702–579, Jelačić Banskom vijeću 20. XI. 1848. Těkst proglašava od 20. studenog 1848. u: HDA, Zbirka stampata I., 1848/br. 131.–68.

²¹ AHAZU, OBJ, KJL, 1848., II./C-67, Jelačić Lentulaju 31. XI. 1848. Bansko vijeće nije, koliko mi je poznato, izradilo traženu osnovu zakona.

gušenje mađarske revolucije i obnova jedinstva Monarhije. Vojni pohod protiv Mađara, planiran najprije za sredinu studenog 1848., pomaknut je, zbog stupanja na prijestolje Franza Josepha, mjesec dana. Prije novog polaska u rat, sada u okviru carske vojske i kao austrijski general, Jelačić je uputio nekoliko značajnih naloga Banskom vijeću. Sabor Hrvatske donio je, u lipnju 1848., zaključak o organiziranju nekoliko odbora, koji su trebali izraditi osnove zakona o hrvatskoj vladi i saboru, zakonodavstvu, privredi i financijama, poljodjelstvu i urbarijalnom pitanju, školstvu, narodnoj vojsci, županijama i uređenju Vojne granice. Nakon odgode Sabora saborski odbori nisu nastavili s radom. Jelačić je podsjetio na taj zaključak i tražio da pojedini odsjeci Banskog vijeća, eventualno prošireni poznatijim osobama iz javnog života, preuzmu izradu osnova za budući Sabor, s posebnom pozornošću na osnovu o vladi Trojedne kraljevine. Tražio je da Financijski odsjek Banskog vijeća izradi točan popis hrvatskih fundacijskih zaklada koje su u Pešti, da bi se mogle, nakon njezinog zauzimanja, vratiti u Hrvatsku. U tu je svrhu imenovao nekoliko činovnika, koji su trebali na prvi poziv krenuti u zauzetu Peštu i započeti posao oko povratka hrvatskih fundacijskih zaklada. Lentulaj je obavijestio bana o imenovanju dvojice činovnike za novčano-državne poslove u Pešti, te Ivana Kukuljevića, kojima je kasnije prirodan Stjepan Car, za povratak književne i arhivske ostavštine u peštanskim muzejima i arhivima vezane za hrvatsku povijest.²²

Od samog početka revolucije i mađarskog osamostaljenje, hrvatska službena politika i šira politička javnost nedvosmisleno su se opredijelile za očuvanje cjelovitosti Habsburške monarhije i široku samostalnosti, cjelovite Hrvatske u njezinom okviru. Ove osnovne težnje kod šire su javnosti, uglavnom okupljene oko zagrebačkih političkih listova – *Novina dalmatinsko-hercegovačko-slavonskih, Agrar Zeitunga, Saborskih novina, Slavenskog Juga* i, od početka 1849., *Südslavische Zeitung* – proširene koncepcijom kasnije poznatom pod imenom austroslavizma, tj. nastojanja da se Monarhija preuredi u pluralnu državno-političku zajednicu ravnopravnih i suverenih nacija, što bi, prije svega, trebalo odgovarati interesima malih slavenskih naroda. Začlanjenje za cjelovitost Carstva jasno se pokazala uz ostalo, u nastojanju za užitim povezivanjem Hrvatske, nakon njezinog odvajanja od Mađarske u proljeće 1848., s austrijskim pokrajinama. Sabor Hrvatske donio je, u lipnju 1848., zaključak o slanju poslanstva austrijskom Parlamentu, koji je započeo raditi u srpnju iste godine u Beču, kako bi se pokazala iskrenost hrvatskih zahtjeva za cjelovitošću Monarhije. Nakon izbivanja pobune u Beču nekoliko je hrvatskih oblasti tražilo, u listopadu i početkom studenog 1848., od Banskog vijeća najprije da organizira Slavenski kongres u Zagrebu, a zatim da se pošalju poslanici kao državno poslanstvo u austrijski Parlament, koji je trebao nastaviti

²² HDA, BV, V., UO, 1848/5761–578, Jelačić Lentulaju 15. XI. 1848.; AHZU, OBJ, KJL, 1848., II./C-70, Jelačić Lentulaju 9. XII. 1848.; HDA, BP, CLII., 1849/19, Lentulaj Jelačiću 10. I. 1849.; isto, 1849/20, Lentulaj Jelačiću 10. I. 1849. Zakonske osnove o vladi, saboru, narodnoj vojsci, županijama, odnosu Hrvatske prema Austriji i školstvu izradili su, od siječnja do kolovoza 1849., poseban saborski odbor i Bansko vijeće (o tome usp.: Tomislav Markus, Zakonske osnove Odbora Sabora Hrvatske i Banskog vijeća 1849. godine, ČSP 28 (1–2), Zagreb 1996., 139.–159).

zasjedati u moravskom gradiću Kroměřížu. Prvi je prijedlog M. Lentulaj odbio zbog oskudice novca i ratnih uvjeta, a odbijanje drugog zahtjeva objasnio je, u pismu Jelačiću, mišljenjem da je »suvišno... na Austrijski sabor, dok se s – Magjarima neuredimo, poslanike pošilati, – te kada jedanput s Magjarima mir načinimo, da onda od potrebe bude na Austrijski sabor, kadigod se deržal bude, poslanike poslati i sa Austriom u zavez stupiti«. Bansko je vijeće odbacilo ponovnu inicijativu pojedinih hrvatskih oblasti i dijela zagrebačkog tiska za slanje zastupnika u austrijski Parlament u prosincu 1848., jer takvu odluku može donijeti samo Sabor.²³

Usprkos odlučnom opredjeljenju za cjelovitost Monarhije, hrvatska je javnost vrlo pozorno pratila zbivanja u austrijskim pokrajinama i jasno primijetila početak uspona reakcije u jesen 1848. Od kraja listopada 1848. pojačava se negativno raspoloženje u zagrebačkom tisku zbog gušenja političkih sloboda u zauzetom Beču, stvaranja nove austrijske vlade, koju su uglavnom činili ljudi konzervativnog uvjerenja, odani dinastiji i isključivo njemačke narodnosti, te, iznad svega, zbog Jelačićevog podvrgavanja konzervativnom austrijskom oficiru knezu Windischgrätzu, čime je prestala nezavisna banova politička uloga u revoluciji 1848.–1849. U napadima na službenu austrijsku politiku prednjačio je *Slavenski Jug*, iako ni on nije, osim u jednom, ali usamljenom članku, napustio austroslavističku koncepciju.²⁴ Zagrebački su listovi tada djelovali u uvjetima neograničene slobode tiska, jer nije postojala ni kontrola bečkog središta, ni ometanje od Banskog vijeća, ni određeni tiskovni zakon. Lentulaj je, u pismu Jelačiću, iznio mišljenje »da nekogi buntovni članci u novinah stavleni, kao to nedavna u jednih narodnih novinah čineno je, mnogo takojer doprinieti bi mogli na poremetenje mira i segurnosti«. U osvrtu na isto pitanje ban je smatrao da se sloboda tiska, zbog nepostojanja bilo kakvog tiskovnog zakona, u zagrebačkim listovima »neupotrebljava za razvitak onog ožudjenog javnog mnienja, koje bi ljubavi i slozi sinovah jednog naroda i miše domovine naše shodno bilo, već uprav na poticanje nezadovoljstva sa obstojećim poglavarstvima, kao i očitog razdora i medjusobne meržnje, odkuda, ako se taj pravac zaderži, pripast domovine slediti bi mogla«. Sma-

²³ AHAZU, OBJ, KJL, 1848., III./A-53, Lentulaj Jelačiću 13. XI. 1848; HDA, BP, CLII., 1848/ 17, Lentulaj Jelačiću 1. I. 1849. U odgovoru Zagrebačkoj županiji 27. prosinca 1848. M. Lentulaj šire je obrazložio negativan stav Banskog vijeća, ističući »da se poslanici sada šalju, kraljevine ove bi morale pristati na onakove zaključke, koji nebi se slagali s interessom našega naroda, budući u saboru kromirižkom neradi se samo o ravnopravnosti austrijskih narodah, nego i o drugih pitanjah dotičnih materialnog interesa«. Istaknuo je i da Hrvatska ništa ne gubi slanjem zastupnika »jerbo i tako u Kromiru od nas brez nas ništa zaključiti valjano se nemože« (HDA, Zagrebačka županija, Acta publico-politica, 1848., kut. 151-2/br. 789).

²⁴ O tome usp.: Tomislav Markus, *Ideje i koncepcije Slavenskog Juga 1848.–1850. godine*, Zagreb 1996, 46–50 (magistarski rad u rukopisu u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu). U to je vrijeme, kada u *Slavenskom Jugu* prevladava negativno stajalište prema službenoj austrijskoj politici, objavljen jedini članak u zagrebačkom tisku u cijelom razdoblju revolucije u kojem se otvoreno zagovara uništenje Austrije, jer se ona, po mišljenju anonimnog pisca, ne može očuvati na temelju rješavanja nacionalnog pitanja, a pogotovo se ne može preurediti u pluralnu zajednicu prema austroslavističkim koncepcijama (*Obzor austrijski – Slavenski Jug*, 1. XII. 1848/51).

trao je nužnim da Prosvjetni odsjek izradi osnovu zakona o tisku, koja ne bi narušavala njegovu slobodu i koju bi kasnije trebalo predati Saboru na razmatranje. Tražio je i izradu odgovarajućih naredbi kojima bi se osiguralo održavanje reda na županijskim i gradskim skupštinama.²⁵

U siječnju i veljači 1849. šira hrvatska javnost, tj. svi zagrebački listovi, prelazi postupno u opoziciju prema austrijskoj vladi. Osnovni je razlog svakako njezino opredjeljenje za reakciju i postupnu obnovu političkog predložakog sustava. Ta je tendencija središnjih bečkih političkih krugova onemogućavala ne samo ostvarenje austroslavističke koncepcije na kojoj je hrvatska javnost inimizirala i u toku 1849., nego i ostvarenje užeg ili minimalnog hrvatskog programa, tj. teritorijalne cjelovitosti i široke unutarnje samostalnosti Hrvatske, ali i očuvanje postignutih političkih sloboda. Spor vlade s Parlamentom u Kroměřížu oko čl. 1. Temeljnih prava austrijskih naroda iz siječnja 1849., o tome da li vlast proizlazi iz naroda ili od vladara koji vlada milošću Boga, pokazala je da su vladine izjave o poštivanju parlamentarizma fraze. Veliko je nezadovoljstvo u hrvatskoj javnosti izazivalo i očuvanje anakronističkog i neustavnog sustava u Vojnoj granici, kao i vladino podržavanje »lojalnih« mađarskih konzervativaca u krajevima koje su zauzele carske trupe. Raspuštanje austrijskog Parlamenta i oktoiranje ustava početkom ožujka 1849. od strane vladara i vlade samo su pojačali već izgrađenu opozicijsku orijentaciju hrvatske javnosti. Pisanje zagrebačkih listova u tom je smislu izlazila pojačano zanimanje u Beču. Pojednim je listovima zabranjen ulazak u neke pokrajine Monarhije, poput Lombardije, a pojavila se i namjera da se bolje prati njihovo pisanje. U tom je smislu Jelačić obavijestio Lentulaja o želji austrijskog ministra unutarnjih poslova da se jedan primjerak svih zagrebačkih političkih listova redovito šalje i naložio da se ta želja ispuni.²⁶

Karakteristično je da u inače vrlo opsežnoj korespondenciji između Jelačića i Banskog vijeća nema, u toku prve polovice 1849., gotovo ni riječi o sve jačem usponu austrijske reakcije, čije su namjere bile potpuno suprotne najbitnijim ciljevima hrvatske politike od početka revolucije. Razlog je vjerojatno bio u prepuštanju najvažnijih odluka banu na temelju diktatorskih ovlasti koje mu je dodijelio Sabor 1848., kao i u činjenici faktične samostalnosti Banske Hrvatske od bečkog središta. Lentulaj je, u »ime čitavog naroda«, apelirao na Jelačića da se što prije vrati u zemlju kako bi se mogao sazvati u srpnju 1848. odgođeni Sabor u urediti odnos Hrvatske prema Austriji.²⁷ Međutim, Jelačić se u to vrijeme uglavnom nije zanimao za politička pitanja i posvetio se operacijama na mađarskom ratištu. Jedino je, u memorandumu kralju krajem

²⁵ AHASU, OBJ, KJL, 1848., II./C-68, Lentulaj Jelačiću 3. XII. 1848; HDA, BV, III., UO, 4462–729, Jelačić Lentulaju 9. XII. 1848. Prosvjetni odsjek nije prihvatio Jelačićev zahtjev, smatrajući da bi ga mogao izraditi samo Sabor, a da je i inače takve naredbe teško učiniti u »ovih uzburkanih okolnostih državni, gdje je naime tolika borba misli za uzdržavanje i obezbeđenje narodnostih po čeloj Europi, a osobito u našoj čelokupnoj državi austrijskoj, sastavljenoj iz ulomakah svih narodah europskih...« Odsjek je zaključio da treba blago upozoriti urednike novina da ne objavljuju članke s »neumjerenim« sadržajem (HDA, BV, XIII., PO, 1849/28–8).

²⁶ HDA, BV, XIII., PO, 1849/1595–35, Jelačić Lentulaju 14. II. 1849.

²⁷ HDA, BP, CLII., 1849/38, Lentulaj Jelačiću 29. I. 1849.

ožujka 1849., osudio vladino podržavanje mađarskih konzervativaca, tražio provedbu ustavnih reformi u Vojnoj granici i teritorijalnu samoupravu za Slovence i Srbe u istočnom dijelu Monarhije.²⁸ Čini se da ban nije smatrao Oktroirani ustav velikom opasnošću za hrvatsku unutarnju samostalnost, jer je Lentulaja zamolio da »gledate povjerenje med narodom, banskim većem i vladom carskom, kolik je moguće veće privest, strah pred oktroiranim ustavom, koji će se i onako na saboru našem još u pretres uzeti, umaljit i tim temelj položiti, na kom će se krèpko razvit naša narodnost i učvrstit sile duševne i materialne domovine naše te tako narod naš privest miru, redu i sretnoj budućnosti.«²⁹ Nastojao je djelovati umirujuće u pogledu sve većeg nezadovoljstva u Hrvatskoj prema službenoj austrijskoj politici i stoga je izražavao nezadovoljstvo objavljivanjem pojedinih zakonskih osnova, posebno one o narodnoj vojsci »jer sjedne strane moraju pretresu saborskom podnešeni biti, a potom kraljevsko potvrdjenje zadobiti, – s druge strane pako tako nevrèmeno proglašenje osobito u ovome burnome vrèmenu daje povod, da se ponjatje o stvari, o kojoj se radi, ondè, gdè zreloga promotrenja nema, zameršuje«. Lentulaj je odgovorio da je »Osnova o narodnoj vojsci«, kao i ostale zakonske osnove, poslana privatno saborskim zastupnicima radi razmatranja i pripreme za budući Sabor, a ne službeno oblastima.³⁰ Prema pojedinim podacima, izgleda da je Jelačić bio spreman prihvatiti Oktroirani ustav kao političku realnost koju hrvatska politika ne može izmijeniti. U spomenutom memorandumu kralju predložio je raspuštanje odgođenog Sabora Hrvatske i sazivanje novog na temelju odredbi Oktroiranog ustava o sazivu zemaljskih sabora. U ožujku 1849. tražio je od Lentulaja da se prilikom budućih prijedloga za reorganizaciju Banskog vijeća i njegovog pretvaranja u hrvatsku vladu vodi računa o pojedinim odredbama Oktroja.³¹ Znatno je prekoračio i banske i diktatorske ovlasti kada je od banskog namjesnika tražio da se Financijski odsjek Banskog vijeća, u određenim poslovima vezanima za solane i tridesetnice, te poštanske uprave u Hrvatskoj podvrgnu središnjim ustanovama – ministarstvu financija i trgovine – u Beču. Lentulaj je bana podsjetio da se Sabor 1848. izjasnio, doduše, za centralizaciju u glavnim državnim poslovima, ali ne bezuvjetno, nego uz očuvanje »narodne ravnopravnosti naše« i »narodne autonomie«. Za sada je smatrao nužnim da se svi nalozi središnjih organa u navedenim poslovima ne objavljuju u Hrvatskoj neposredno, nego samo preko Banskog vijeća bez čijeg odobrenja se ne mogu osnivati nove poštanske postaje, te da svi poštanski činovnici moraju znati hrvatski jezik i njime se služiti u redovnim poslovima. Jelačić je navedene zahtjeve

²⁸ J. Šidak, »Društvo Slavenske lipe na slavenskom Jugu«, *Studije*, 308.–309.

²⁹ Citirani dio precrtan je u originalu u konceptu i nije u prijepisu istog pisma u: HDA, BV, VI., UO, 1849/836, Jelačić Lentulaju 14. IV. 1849.

³⁰ HDA, BP, CLIII., 1849/178, Jelačić Lentulaju 13. IV. 1849.; HDA, BV, VI., UO, 1849/825, Jelačić Lentulaju 15. IV. 1849; isto, 1849/825, Lentulaj Jelačiću 22. IV. 1849.

³¹ AHASU, OBJ, KJL, 1849., III./A-61, s. d. No, činjenica je da Jelačić nije prihvatio kraljev zahtjev za proglašenjem Oktroiranog ustava u Hrvatskoj u ožujku 1849. (usp. kraljevo ručno pismo banu 22. ožujka 1849. u: HDA, BP, CLIV., 1849/335), nego nekoliko mjeseci kasnije, krajem srpnja iste godine.

prihvatio ili je smatrao da se sami po sebi razumiju i prosljedio ih Ministarstvu financija.³²

Bansko je vijeće djelovalo u teškim prilikama ne samo zbog vanjskih razloga – građanski rat, opasnost od mađarskog napada, neposlušnost pojedinih županijskih i gradskih oblasti, sukobi s vojnim organima itd. – nego i zbog načina unutarnje organizacije. Kako je spomenuto, članovi Banskog vijeća radili su ili besplatno ili za vrlo malu nadoknadu. Lentulaj je banu predložio osnovu o plaćama službenika Banskog vijeća prema pojedinim odsjecima, s tim da nitko od njih ne bi mogao obavljati neku drugu plaćenu službu, ali u ratnim okolnostima to pitanje nije moglo biti riješeno. Međutim, unutarnja organizacija Vijeća nije doživjela promjena ni nakon završetka revolucije, zbog čega je banski namjesnik ponovno apelirao da se uvedu redovne i pristojne plaće za službenike Vijeća. Taj je zahtjev obrazložio činjenicom da su državni činovnici u drugim pokrajinama bolje plaćeni od službenika Vijeća, iako obavljaju manje značajne službe, zatim postojanjem »umnoženih i razgranjenih poslova«, te stalnim odgadanjem reorganizacije političke uprave u Hrvatskoj.³³

Korespondencija između Jelačića i Banskog vijeća značajan je izvor za pitanje položaja i sudbine onih pripadnika bivše Horvatsko-vugerske stranke koji su, uglavnom u proljeće 1848., emigrirali iz Hrvatske u Mađarsku ili u austrijske pokrajine.³⁴ Upravljavajući je odbor Zagrebačke županije nastojao staviti pod državni sekvestar imovinu većeg broja emigranata i u tom je pitanju došao u sukob s Banskim vijećem, koje je smatralo da se to pitanje treba odgoditi do završetka rata. Lentulaj se požalio banu na neposlušnost županijskog odbora i prepustio mu konačnu odluku. Jelačić je preporučio umjerenost i razboritost u postupanju, istaknuvši da bi trebalo praviti razliku između emigranata koji su otišli u austrijske pokrajine i onih koji se u Mađarskoj bore protiv vlastite zemlje. Ujedno je, u prekriznom dijelu teksta, izrazio nezadovoljstva zbog neposlušnosti Upravljavajućeg odbora Zagrebačke županije koji se usudio ostati kod svoje odluke »koja... prelazi medje vlasti pojedine županije, buduć da takova šta narediti može samo sabor ili u ime njegovo izvršujuća vlast, koja je kod nas bansko vieće«. Nešto kasnije Jelačić se ipak osjetio ponukanim da striktnije regulira pitanje sekvestracije emigrantske imovine, naloživši da se ona može provesti samo kod osoba za koje je dokazano da su u Mađarskoj i da neprijateljski djeluju prema svojoj zemlji, i to ne cjelokupne imovine, nego dohodaka koji iz nje proistječu. Za upravljanje tim dohocima, koje treba točno popisati, treba uzeti rođake emigranata ako nisu pod sumnjom za »buntovničko« djelovanje.³⁵ Na Jelačićevu želju da se razmotri mo-

³² HDA, BP, CLII., 1849/60, Jelačić Lentulaju 6. II. 1849.; isto, 1849/114, Lentulaj Jelačiću 17. III. 1849.; isto, 1849/113, Jelačić Lentulaju 1. IV. 1849.

³³ HDA, BP, CLII., 1849/106, Lentulaj Jelačiću 25. II. 1849.; isto, CLIX., 1850/165b, Lentulaj Jelačiću 30. I. 1850.

³⁴ O njima usp. opširnu raspravu Vladimira Koščaka, Mađaronska emigracija 1848., *Historijski zbornik* III., Zagreb 1950., 39.–124.

³⁵ HDA, BP, CLXV., 1848/s. n., Lentulaj Jelačiću 10. XI. 1848.; isto, 1848/s. n., Jelačić Lentulaju 20. XI. 1848.; isto, CLII., 1848/104b, Jelačić Lentulaju 9. XII. 1848. O poštivanju odnosa prema emigrantima u jesen 1848. usp.: V. Koščak, n. dj., 53 i dalje.

gućnost povratka pojedinih hrvatskih emigranata banski je namjesnik, u ime Banskog vijeća, izrazio mišljenje da se ni jednom emigrantu za sada ne može dopustiti povratak, jer se do određenog roka nisu vratili u zemlju, čime su pokazali da žele i nadalje ostati »dušmani domovine naše«, ali i zato »jerbo golemu o tome odgovornost na se primit nemože bansko vjeće pred narodom, koj dan na dan osēća i gleda grozne rane na svojih zemljacih, koje su sve po ovih nevrēnih izdajicah najvećma i po nikom drugom u persa jednorodne bratje prouzrokovane, i smērtno zasēćene«. Rješavanje sudbine političkih emigranata trebalo bi odgoditi do nastavka rada odgođenog Sabora na kojem bi se trebao konačno riješiti njihov status. To je potrebno kako zbog očuvanja domaćeg mira, tako i zbog sprečavanja »buntovnog« djelovanja pojedinaca u zemlji, a koji simpatiziraju s emigrantima. Lentulaj je osobno izrazio nesuglasnost s tom odlukom Banskog vijeća i predložio banu da se dopusti povratak pojedinim emigrantima, a posebno ženama. Jelačić se nije suglasio s tim zaključkom Banskog vijeća, smatrajući da u Saboru treba raspravljati o općim političkim pitanjima, a ne o opravdanju ili kažnjavanju pojedinaca. Lentulaj je na to zamolio bana da odustane od namjeravane amnestije emigrantima do završetka rata i uređenja odnosa Hrvatske prema Mađarskoj, jer u suprotnom Bansko vijeće ne može jamčiti očuvanje reda i mira u zemlji, ali i zato što je »pravedno... da ovaki dušmani i izdajice domovine, koji su najvećma domovinu zaratili osobito manje grēšni prie amnestie barem tu kaznu terpe, da se u domovinu vratiti nesmēju, pa i domovina sasvim pravedno zahtēvati može, da joj izdaice sada netruju njedra, gđē za nju izvan nje vrēni sinovi junačku svoju prolēvaju kerv«. Jelačić je napomenuo da njegova namjera nije bila ni vratiti trenutačno sve emigrante u zemlji, ni držati ih u izgnanstvu, nego je želio da Bansko vijeće razmotri, koliko može, pojedinačne molbe i podnese mu o njima svoje mišljenje.³⁶ Bansko se vijeće protivilo Jelačićevoj želji da se u njegove članove prime pojedini bivši članovi Horvatsko-vugerske stranke, poput Dragutina Jelačića, smatrajući da bi se time mogao izazvati nemir u narodu, koji se još sjeća njihove prošlogodišnje djelatnosti protiv vlastite zemlje. I ovom se prilikom Lentulaj ogradio od mišljenja Vijeća kao cjeline, smatrajući da bi bilo pravednije zaboraviti prošlogodišnje međuhrvatske sukobe, posebno u vezi s D. Jelačićem, koji je već u ožujku 1848. radio na pomirenju Narodne i Horvatsko-vugerske stranke. Jelačić je ostao kod svoje prijašnje odluke, ističući da je D. Jelačić ostao vjeran Narodnoj stranci i da se bivši »mađjaroni« ne mogu progoniti zbog svojih stavova prije ožujka 1848. godine.³⁷ Bansko se vijeće suprotstavljalo nastojanjima pojedinih banskih povjerenika, poput povjerenika u Virovitičkoj županiji I. Zidarića, koji su nastojali zaštititi promađarski orijentirane pojedince na pod-

³⁶ HDA, BP, CLII., 1849/88, Lentulaj Jelačiću 14. II. 1849; isto, 1849/90, Lentulaj Jelačiću 17. II. 1849; HDA, BV, V., UO, 1849/485, Jelačić Lentulaju 24. II. 1849; HDA, BP, CLII., 1849/120, Lentulaj Jelačiću 6. III. 1849; isto, 1849/134, Jelačić Lentulaju 1. IV. 1849. O pitanju povratku emigranata usp.: V. Koščak, n. dj., 75 i dalje.

³⁷ HDA, BP, CLIII., 1849/261, Lentulaj Jelačiću 15. V. 1849.; isto, 1849/264, Lentulaj Jelačiću 23. V. 1849.; HDA, BV, VI., UO, 1849/1204, Jelačić Lentulaju 31. V. 1849.

ručju svojeg djelovanja.³⁸ Nakon završetka građanskog rata u Monarhiji Bansko je vijeće, u odnosu prema emigrantima polazilo od razlike između onih koji su cijelo vrijeme boravili na neutralnom području, uglavnom u austrijskim pokrajinama, i kojima je Jelačić podijelio amnestiju i onih koji su ostali u Mađarskoj i pridružili se Mađarima u borbi protiv Hrvatske, kralja i Monarhije. U slučaju ovih drugih Hrvatska bi morala zadržati pravo da im sudi za postupke učinjene protiv njezine cjelovitosti i samostalnosti. U provedbi te namjere banski je namjesnik početkom listopada 1849. došao u sukob s Upravljajućim odborom Zagrebačke županije, koja je vratila nekoliko emigranata u Mađarsku, umjesto, kako je tražio Lentulaj, da ih zadrži i organizira istragu protiv njih.³⁹

Unutarnja samostalnost Banske Hrvatske prema bečkom središtu do kraja revolucije u Podunavlju narušavana je djelatnošću Zagrebačke general-komande, koja je naloge primala neposredno iz Beča i bila je neovisna o Banskome vijeću. U načelu je među njima postojao odnos koordinacija, ali stvarno je često dolazilo do većih ili manjih sukoba u pojedinim pitanjima. Neka se bila manje značajna, poput imena kojima se General-komanda služila, ili objavljivanja novih knjiga na hrvatskom (štokavskom) jeziku za škole u Vojnoj granici, ali druga su bila značajnija, poput utjecaja Banskog vijeća u Granici ili upornog korištenja njemačkog jezika General-komande i njezinih službenika u korespondenciji s Banskim vijećem. U značajnija pitanja svakako spada otežavanje djelatnosti banskih povjerenika u pojedinim krajevima Hrvatske, odnosno Slavonije iz kojih su Mađari protjerani. Lentulaj je obavijestio Jelačića da banski povjerenik u Osijeku i Virovitičkoj županiji Ivan Zidarić nailazi na velike teškoće u djelovanju od strane vojnih oblasti, koji taj grad i dio županije drže za okupirano područje osvojeno carskim oružjem. Molio je da se Zidariću osigura vlast u svim građanskim poslovima na tom području, posebno glede »dušmanah domovine«, kojima trebaju suditi domaći, a ne carski vojni sudovi. Predložio je osnivanje posebnog sudišta u Zagrebu za hrvatske i slavonske »izdajice naroda«. U narednom je pismu izvijestio da vojne vlasti Zidarića uopće ne priznaju za banskog povjerenika jer nije potvrđen od vrhovnog zapovjednika austrijske vojske u Mađarskoj, i zamolio je da se ukine opsadno stanje u Osijeku i dijelu Virovitičke županije, jer ono »neterpi uzza se nikakovu neodvisno postupajuću vlast a sporazumljenje medju hervatsko-slavonskom kraljevinom, tesnii savez po shodnom uredjenju utvčrditi se imajući, i neodvisnost ovih kraljevinah nemože podnositi da se tretja ruka u ovaj posao meša«. Jelačić je tek kasnije uspio isposlovati ukidanje opsadnog stanja u Osijeku i dijelu Virovitičke županije i osigurati da osobama optuženima za

³⁸ HDA, BR, CLIII., 1849/298, Lentulaj Jelačiću 18. VI. 1849.

³⁹ Isto, CLVI., 1849/556, Lentulaj Jelačiću 1. X. 1849.; isto, 1849/629, Lentulaj Jelačiću 9. X. 1849. Opozicijski *Slavenski Jug*, inače tradicionalno protumađarski orijentiran, odobrio je postupak banskog namjesnika, videći u njemu zaštitu ustavnosti, ali i samouprave Hrvatske, koja ima pravo suditi svojim građanima (SJ, 8. X. 1849/159; B[ogoslav]. Š[ulek]., *Je li uvrđio g. banski naměstnik autonomiu zagrebačke županije?* – SJ, 10. X. 1849/161).

suradnju s Mađarima sude hrvatski građanski sudovi.⁴⁰ Teškoće u djelovanju Banskog vijeća, odnosno njegovog Bojnog odsjeka, stvarao je i sam Jelačić, tražeći, u povodu Lentulajevih molbi i prijedloga o nagrađivanju ili (ne)pre-mještanju pojedinih vojnih lica, da »b. vieće glede onih predmetah, koji se izključivo vojničkih stvarih tiču, naredbe neučinite, budući bi se kroz to organičko vojno upravljanje – od kojega najvećma dobar uspjeh preduzetjah zavisi – veoma poremetiti mogao.«⁴¹ Do povremenih sukoba oko nadležnosti Bansko je vijeće dolazilo i s pojedinim crkvenim oblastima, poput zagrebačkog biskupa Jurja Haulika. Lentulaj se požalio Jelačiću da se Haulik služi titulom »banskog namjesnika« na koju nema pravo i da se služi latinskim, a ne narodnim jezikom u obraćanju nižem svećenstvu u svojoj biskupiji. Ban je izrazio čuđenje zbog takvih sukoba i pozvao na slogu između državnih i crkvenih oblasti, smatrajući da se radi o trenutačno nevažnim pitanjima.⁴²

Korespondencija Jelačić – Bansko vijeće izrazito je državopolitičke prirode. No, povremeno su u njoj dolazila do izražaja i šira društvena pitanja, iako su i ona, svakako, imala određeno političko značenje, poput modernizacije hrvatskog školstva i prosvjete. Lentulaj je obavijestio Jelačića o početku izrade zakonske osnove o školstvu, izražavajući uvjerenje da je i za hrvatski narod »prispjelo... doba, da se on bar u obziru prosvjetjenja i duhovnog odhranjenja – više ne komada, i u njegovo duševno odhranjenje jedan pravac i jedan sustav školski u našoj trojednoj kraljevini uvede i time narodnosti našoj toli ubitačni upliv već jedanput ukloni, koi u duševno naroda našega odhranjenje nēgde nēmština, nēgde taljanština – a nēgde i magjarština imadoše«. Taj napor mora većim dijelom ostati bezuspješan dok Vojna granica »u obziru duševnog odhranjenja – jedino pod uplivom vojničkog nēmačkog upravljanja stajala bude, – i dok nēmačko verhovno vojničko zapovēdništvo svaki upliv domaće vlasti u narodno odhranjenje krajišnika od sebe odbijati bude mogla«. Bansko je vijeće, u istom pismu, smatralo nužnim da se cjelokupno školstvo u Trojednoj kraljevini, i u Provincijalu i u Granici, podvrgne domaćoj vladi, odnosno njegovom Prosvjetnom odsjeku i zamolilo bana da to nastojanje podrži kod kralja.⁴³ Većina je članova Banskog vijeća zastupala koncepciju modernog i izrazito laičkog školstva, kako se vidi iz »Osnove temeljnih pravilah javnoga obučavanja za Hrvatsku i Slavoniu«, ali i iz pismo Lentulaja Jelačiću o pitanju namještanja dvaju franjevacu u Varaždinsku gimnaziju. Banski je namjesnik istaknuo da je Bansko vijeće općenito protiv utjecaja bilo koje vjerske ustanove u školstvu, jer »u njih bo moradu se često stališu učiteljskom posvetiti muževi bez svakoga na to nutarnjega nagona, bez svoje volje,

⁴⁰ HDA, BP, CLII., 1849/119, Lentulaj Jelačiću 7. III. 1849.; isto, CLIII., 1849/172, Lentulaj Jelačiću 25. III. 1849.; HDA, BV, VI., UO, 1849/1033, Jelačić Lentulaju 14. V. 1849.

⁴¹ HDA, BV, XX., BO, 1849/5203–713, Jelačić Lentulaju 17. V. 1849. Usp. i: HDA, BP, CLII., 1849/30b, Lentulaj Jelačiću 11. II. 1849. O odnosu Banskog vijeća i vojnih vlasti usp.: I. Iveljić, n. dj., 86.–87.

⁴² HDA, BP, CLII., 1849/148a, Lentulaj Jelačiću 14. III. 1849.; HDA, BV, VI., UO, 1849/821, Jelačić Lentulaju 13. IV. 1849.

⁴³ HDA, BV, XIII., PO, 1849/5301–111, Lentulaj Jelačiću 23. V. 1849.

jedino iz slēpe pobožnosti prama svomu poglavaru; – a kakav se može izgledati naprēdāk školske mladeži pod rukovodstvom muževah, koji tim naēinom za uēitelje izabrani teške i veoma gorke sebi Źertve doprinašaju, koji udaljeni od svēta, komu su se polag pravilah reda svoga odrekli, duh vrēmena i mladeži niti poznadu niti poznati nemogu.«⁴⁴

U korespondenciji znaēajno je mjesto dobilo i pitanje teritorijalne cjelovitosti Hrvatske, i to prije svega pripadnost Međimurja. Nakon ponovnog zauzimanja Međimurja u studenom 1848. Bansko je vijeće nastojalo početkom iduće godine osigurati njegovu pripojenje Varaždinskoj Źupaniji. U tu je svrhu M. Lentulaj 9. sijeēnja 1849. izdao proglas stanovništvu Međimurja u kojemu je tu namjeru objasnio istom narodnošću, jezikom i vjerom s Hrvatskom, njegovim privrednim interesima i pripadnošću Zagrebaēkoj biskupiji.⁴⁵ No, austrijske su vojne vlasti Međimurje smatrale okupiranim dijelom Mađarske i u njemu su uvele opsadno stanje, protiveći se mijenjanju njegovog političkog statusa za vrijeme rata i oteŹavajući djelovanje banskog povjerenika. O tome je Lentulaj izvijestio bana, moleći ga da osigura pripojenje Međimurja Hrvatskoj, jer je ono »od svih starinah na Hrvatsku spadalo, Hērvatima poseljeno, i samo zadnjih vrēmenag korz nadošavše nesreēne sluēajeve od ēelokupnosti narodne odtergnuto bilo; a sada je vrēme ono nadošlo, gđe se izvanjskom silom i nesreēom raztergnute ēestice po naravnom svojem pravu u pervobitne ēelosti pobiru...« Lentulaj je zamolio Jelačića, ako nije moguće odmah provesti pripojenje Međimurja Hrvatskoj, da se barem ukine opsadno stanje u njemu, kako bi banski povjerenik mogao nesmetano djelovati i brinuti se za redovitu opskrbu stanovništva. Jelačić nije mogao utjecati na pripadnost Međimurja, ali obavijestio je banskog namjesnika da ono za sada treba ostati, kao jedna cjelina, pod upravom banskog povjerenika u građanskim poslovima, te da je isposlovao ukidanje opsadnog stanja u njemu. Lentulaj je zamolio bana da podupre molbu Banskog vijeća kralju radi pripojenja Međimurja Hrvatskoj, u kojoj dokazi »nisu toliko osnovani na historičkome temelju, koliko na prirodnoj istini i ravnopravnosti naroda naprama narodu, koja se je proglasila i po samoj carskoj rēēi priznala, a sad ēe ufamo se, kad joj se je prilika zadesila i u Źivot privesti.«⁴⁶ Kad se govori o teritorijalnoj cjelovitosti Hrvatske u korespondenciji Jelačić – Bansko vijeće, treba spomenuti i Rijeku. Taj je grad, ēiji je upravljaēki sloj bio promađarski orijentiran, Jelačić zauzeo vojnom silom krajem kolovoza 1848. i postavio Josipa Bunjevca za banskog namjesnika. U povodu otpuštanja pojedinih činovnika riječkog magistrata, koje je proveo Bunjevac, Jelačić je traŹio da se nastoje, koliko je više moguće, oēuvati municipalne slobode i unutarnja nezavisnost Rijeke i njezinog okruga. Taj je zahtjev opravdao poštivanjem zakonitosti, ali i Źeljom da se »pojedine strane trojedne kraljevine a navlastito u novije vrēme u tēsniji sojus

⁴⁴ HDA, BP, CLIX., 1850/72, Lentulaj Jelačiću 12. I. 1850.

⁴⁵ Tekst proglasa: HDA, BP, CLII., 1849/28b.

⁴⁶ Isto, 1849/26, Lentulaj Jelačiću 16. I. 1849.; 1849/31, Lentulaj Jelačiću 22. I. 1849.; 1849/47, Lentulaj Jelačiću 28. I. 1849.; HDA, BV, IV., UO, 1849/295, Jelačić Lentulaju 2. II. 1849.; 1849/343, Jelačić Lentulaju 8. II. 1849.; HDA, BP, CLII., 1849/153, Lentulaj Jelačiću 23. II. 1849.

s-Hrvatskom skopčano primorje tome bratinskome sdruženju, u koje po naravi i zemljomestnom položaju spada, tim iskrenie privikne i u jedno zakonito tĕlo što ljubeznijim načinom stupi...« Bansko je vijeće odgovorilo da je uvijek poštivalo unutarnju slobodu Rijeke, a da su otpušteni činovnici pokazivali dosljednu mržnju i otpor prema hrvatskoj vlasti. Bansko je vijeće, inače, imalo veliko nepovjerenje prema Rijeci, odnosno prema njezinom upravljačkom sloju, koji je tradicionalno bio promađarski orijentiran i koristio se isključivo talijanskim jezikom. Lentulaj je podržao molbu Karlovca da on, a ne Rijeka, bude središte Severinske županije ako ona bude osnovana, ističući da ako Rijeka »postane glavom primorskih i donjih strana naše domovine, će to biti pogibeljno ždrĕlo, kojim će se talijanština uvući sve to većma u čĕlu južnu stranu naše domovine i ondašnju inteligenciju našu i činovništvo, koje bi se nastanilo, malo po malo svojim otrovom otrovati, i tek probudivšu se ljubav k svojoj narodnosti i jeziku udušiti, kao što nas plačevni primĕri i dokazi u bĕdnoj Dalmaciji osviedočiti mogu«.47 Treba spomenuti i pitanje Srijema, koji je pravno pripadao Hrvatskoj, a na koji je polagao pravo srpski pokret u južnoj Mađarskoj i istočnoj Hrvatskoj i nastojao ga, od svibnja 1848., uključiti u Srpsku vojvodinu. Službena hrvatska politika, i ban Jelačić i Bansko vijeće, smatralo je Srijem sastavnim dijelom Hrvatske i Slavonije sve dok ne budu, nakon završetka rata, uređeni odnosi i granice između nje i Vojvodine. Stoga je Srijem, odnosno srijemska županija, uvijek uvrštavana u planove i osnove bana i Banskog vijeća za provedbu regrutacije i organiziranje narodnih četa od jeseni 1848. do ljeta 1849. Lentulaj je obavijestio bana da je Glavnog srpskog narodnog odbora primio zahtjev da se Bansko vijeće ne miješa u upravu Srijemske županije, jer ona pripada Vojvodini. Na to je Vijeće odgovorilo da, iako je Vojvodina od kralja načelno potvrđena, to isto nije učinjeno s njezinim granicama i zato se Srijem mora, do daljnjega, smatrati dijelom Slavonije i primati naredbe iz Zagreba. Bansko se vijeće i kasnije suprotstavljalo težnjama srpskih nacionalista iz Srijema da se taj dio Slavonije pripoji Srpskoj vojvodini prije nego što njezine granice budu službeno određene.48

U proljeće 1849. dolazi do preokreta na mađarskom ratištu, jer nacionalna mađarska vojska postiže uspjehe, potiskuje austrijske trupe, ponovno zauzima Peštu i prijeti prodorom prema hrvatskoj granici na Dravi. Jelačić je stoga izdao zapovijed Bansom vijeću da se neodgodivo provede regrutacija od 3000 novaka u Leopoldovu regimentu na području Banske Hrvatske. Iako je posljednju odluku, kao i uvijek, prepustilo banu, Vijeće je izrazilo nesuglasnost s njegovom odlukom, smatrajući da je Banska Hrvatska podigla dovoljno vojske, da mora podnositi i značajne terete u vezi s opskrbom redovnih trupa i narodnih straža na dravskom kordonu, da joj prijete opasnost i od masovne

⁴⁷ HDA, BV, IV., UO, 1849/1266–266, Jelačić Lentulaju 12. I. 1849.; HDA, BP, CLII., 1849/65, Lentulaj Jelačiću 7. II. 1849.; isto, 1849/84, Lentulaj Jelačiću 10. II. 1849.; CLVII., 1849/866, Lentulaj Jelačiću 1. XII. 1849.

⁴⁸ HDA, BP, CLII., 1849/37, Lentulaj Jelačiću 25. I. 1849.; isto, CLVI., 1849/580, Lentulaj Jelačiću 25. IX. 1849. O Srijemu usp.: Lazar Čelap, *Politička pripadnost Srijema u god. 1848–49, Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1956–1957*, Zagreb 1957., 62.1–632; Slavko Gavrilović, *Srem u revoluciji 1848–1849*, Beograd 1963.

pobune puka i plemića. Osim toga, Hrvatska se teško može odreći toliko vojnika u sadašnjem stanju, koje »svakim danom opet pogibeljnije biva, jer se neprijatelj svuda uzduž granicah naših na novo diže i ozbiljno prieti ovamo provaliti, osobito od strane Medjumurja, gdje se usljed toga sad već zločest duh pojavljuje...« No, Jelačić je ostao pri zahtjevu za regrutacijom, tražeći da se svaki otpor spriječi svim sredstvima. Uz provedbu regrutacije, Bansko je vijeće opremilo i nekoliko narodnih četa, stavljajući ih na raspolaganje vojnom zapovjedništvu.⁴⁹ Pri kraju rata dolazi do sve češćih sukoba između Banskog vijeća i Zagrebačke general-komande, koja je sprečavala imenovanje pojedinih graničarskih časnika za zapovjednika, narodnih četa, iako je to, po Lentulajevom mišljenju, pripadalo isključivo banskoj vlasti. Molio je da ban osigura korištenje narodnih četa samo pod imenom »narodne vojske« sa službenim hrvatskim jezikom i narodnom odorom, te održavanje barem »forme ustavosti« i priznanje banskih ovlasti nad njima. Jelačić je Dahlenu postavljao potpuni nadzor nad narodnim četama, da njima raspolaze ovisno o vojnoj potrebi.⁵⁰ U lipnju i srpnju 1849. privremeni vojni zapovjednik u Hrvatskoj F. Dahlen tražio je polaganje carske zakletve u narodnim četama, uvođenje njemačkog jezika umjesto hrvatskog i carske zastave umjesto hrvatske. Krajem kolovoza 1849. Jelačić je banskom namjesniku i vojnim oblastima u Hrvatskoj izdao nalog da se narodne čete rasformiraju, jer je završetkom građanskog rata prestala potreba za njima.⁵¹

U prvim mjesecima 1849. čitava je hrvatska javnost bila u opoziciji prema austrijskoj vladi, osuđujući njezinu reakcionarnu orijentaciju. No, stvari se počinju mijenjati u proljeće iste godine kako postaje jasna snaga konzervativnih snaga u Monarhiji i nerealnost austroslavističkih koncepcija, te upitnost čak i užeg hrvatskog programa, tj. teritorijalno cjelovitosti i unutarnje samostalnosti Hrvatske. Najprije je *Agrar Zeitung*, od travnja 1849., počeo ublažavati stav, sve češće savjetujući nenapadanje politike bečke vlade i pokušaj nalaženja kompromisa s njom. Toj se liniji od kraja lipnja 1849. pridružuju i *Narodne novine* (ranije: *Novine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske*), *Slavenski Jug* i *Südslavische Zeitung* zadržale su opozicijski stav, često oštro napadajući austrijsku vladu, iako nisu napustili austroslavističku koncepciju. Pojedini predstavnici službene hrvatske politike, poput bana Jelačića, ministra u austrijskoj vladi Franje Kulmera i savjetnika Metela Ožegovića, često su izražavali nezadovoljstvo pisanjem opozicijskih zagrebačkih listova, sumnjajući ih za »separatističke« i »revolucionarne« namjere. Protiv većine zagrebačkog tiska, a na pritisak iz Beča, Jelačić je, potpisavši se kao »ban i diktator«, potaknuo sastavljanje »Privremenog zakona o tisku« početkom svibnja 1849., kojim je predviđen niz oštrih kazni za bunjenje protiv domaćih vlasti, sre-

⁴⁹ HDA, BP, CLIII., 1849/246, Jelačić Banskom vijeću 17. V. 1849.; isto, 1849/284, Lentulaj Jelačiću 29. V. 1849.; HDA, BV, XX., BO, 1849/6095–895, Jelačić Lentulaju 10. VI. 1849.; isto, 1849/5920–860, Lentulaj Jelačiću 11. VI. 1849.

⁵⁰ HDA, BV, XX., BO, 1849/7464–1154, Lentulaj Jelačiću 17. VII. 1849.; HDA, BP, CLIV., 1849/301, Jelačić Lentulaju 13. VII. 1849.

⁵¹ HDA, BP, CLV., 1849/410, Jelačić Lentulaju 30. VIII. 1849.; J. Adamček, n. dj., 63–69.

dišnje vlade i kralja, širenje nacionalne i vjerske mržnje itd. Lentulaju je naložio da se »čelnici radikalne jugoslavenske stranke« pozorno prate i da im se onemoguću putovanje izvan Hrvatske. Budući da se »tiskovni zakon« u narednim tjednima i mjesecima nije provodio, ban je upozorio na nesmetano pisanje »revolucionarne stranke« u zagrebačkim listovima *Slavenski Jug* i *Südslavische Zeitung*, koja ne razumije da se u sadašnjim nesređenim okolnostima ne može niti rušiti stara zgrada, niti graditi nova. Tražio je da banski namjesnik strogo opomene urednike tih listova »da se ozbiljno okane svog dosad sledjenog prevratnog pravca – sijanje naime nezadovoljstva među narodom proti čelkupnoj ili domaćoj vladi nemanje i proti pojedinim oblastim i osobam u službi domovine stojećim, – ako nežele da skrajnjom strogostju tome njihovome u sadašnjih naših okolnostih, gdje je najveća sloga nužda, osobito grješnom djelu na put nestanem.«⁵² Nakon tog Jelačićevog zahtjeva, Lentulaj je državnom tužitelju P. Očiću naložio da pozorno prati pisanje zagrebačkih listova, posebno opozicijskih i da ga pismeno obavijesti o svakom prekršaju »Privremenog zakona o tisku«. Jelačićevim nalogom krajem siječnja 1850. protiv *Slavenskog Juga* pokrenuta je sudska parnica, a ubrzo zatim taj je opozicijski list zabranjen.⁵³

⁵² HDA, BP, CLIII., 1849/277a, Jelačić Lentulaju 2. VI. 1849.; HDA, BV, VII., UO, 1849/7065–1415, Jelačić Lentulaju 1. VII. 1849. Suprotno navedenim Jelačićevim tvrdnjama izvori ne govore ništa o postojanju neke organizirane političke grupacije s antiaustrijskim programom u Hrvatskoj u proljeće i ljeto 1849. Pod »revolucionarnom strankom« ban je, zapravo, mislio na dosljednu i oštru opoziciju prema austrijskoj vladi u dijelu zagrebačkog tiska koji, međutim, nije napustio austroslavističku orijentaciju. Postoji jedino podatak o sastanku urednika *Slavenskog Juga* Dragutina Kušlana s mađarskim političarem J. Andrásyjem krajem svibnja 1849. u Beogradu (Józef Thim, *A Magyarországi 1848–49-iki Szerb fölkéles története*, III., Budapest 1935., 790.–791.), ali to je bila pojedinačna akcija, bez pozadine i podrške u hrvatskoj političkoj javnosti. Čak niti Kušlanov list nije, u to vrijeme, kao niti ranije ili kasnije, odstupio od utvrđenih austroslavističkih koncepcija.

⁵³ HDA, BP, CLXV., 1850/s. n., Jelačić Lentulaju 23. I. 1850.; HDA, BV, IX., UO, 1850/1776–276, Jelačić Lentulaju 10. II. 1850.; T. Markus, n. dj., 193.–199. Jelačić je smatrao da opozicijski tisak pokazuje »neumjerenost«, ne poznaje ustavnu slobodu i napada pojedine osobe iz političkog života umjesto da pruža »mudro razlaganje spasonosnih predloga«, ali da će to prestati s reorganizacijom uprave i usvajanjem tiskovnog zakona. Stoga se zadovoljavao usmenim opomenama urednicima pojedinih opozicijskih listova poput *Südslavische Zeitung* i tražio da se primjenjuju stroge mjere protiv svakog prekoračenja »Privremenog zakona o tisku« (HDA, BP, CLX., 1850/253a, Jelačić Lentulaju 4. III. 1850.; isto, CLXI., 1850/524b, Jelačić Lentulaju 17. IV. 1850.). Izlaženje novih listova, posebno ako su se nastavljale na zabranjene opozicijske listove, kao što je to bio slučaj s *Jugoslavenskim novinama* u odnosu na *Slavenski Jug*, znatno je otežavano birokratskim mjerama Banskog vijeća (HDA, BP, CLXI., 1850/524, Lentulaj Jelačiću 9. IV. 1849.; isto, 1850/524a, Lentulaj Jelačiću 12. IV. 1850.). Već kod parnice protiv *Slavenskog Juga* početkom 1850. očitovale se sva pravna i materijalna nedostatnost odredbi Jelačićevog tiskovnog zakona, a krajem iste godine, kod pitanja o pokretanju sudskog postupka protiv *Jugoslavenskih novina*, hrvatske su pravosudne oblasti otvoreno izjavile da »Privremeni zakon o štampi« smatraju neprimjenljivim zbog promjena u organizaciji sudstva (usp. izvještaj generalnog prokuratora za Hrvatsku i Slavoniju Ivana Mažuranića Banskoj vladi od 2. prosinca 1850. – HDA, BP, CLXIV., 1850/173-B, prilog).

Iako je postupno popuštao pritisku bečkog središta, Jelačić je dugo izbjegavao učiniti presudni ustupak, tj. pristati na proglašenje Oktroiranog ustava u Banskoj Hrvatskoj. No, krajem srpnja 1849., s približavanjem kraja ratnih operacija u Mađarskoj i skorog sloma mađarske revolucionarne vojske, i taj je ustupak bio učinjen. Jelačić je najprije obavijestio Lentulaja o svojem imenovanju sedmorice ljudi iz Banske Hrvatske, koji su trebali, na temelju Oktroja, pregovarati u Beču s austrijskom vladom o potvrdi zaključaka Sabora Hrvatske 1848. Zatim je banskom namjesniku, te svim crkvenim kao i vojnim oblastima u Vojnoj granici naložio da se Oktroirani ustav proglasi u Hrvatskoj i Slavoniji kako bi se otvorio put konačnom uređenju političkih odnosa Hrvatske prema Austriji. Ustvrdio je, vjerojatno znajući koliko je to jednostrano, da su zaključci Sabora 1848. u suglasnosti s Oktrojem, jer traže »jedinstvo austrijske monarchie... i ravnopravnost njegovih narodnostih«, a Ustavom se osigurava »autonomičko upravljanje naših kraljevinah, na koliko to dozvoljuje jedinstvo krćpke monarchie«. Međutim, Bansko je vijeće početkom kolovoza 1849. odbilo Jelačićev zahtjev, opravdavajući svoj postupak tradicionalno državnom samoupravom Hrvatske u kojoj samo Sabor može proglašavati ustav i zakone. »Starinski ustav«, na koji su se pozivali Lentulaj i tadašnja hrvatska opozicijska javnost, nije značio apologiju preživjelog staleško-feudalnog »ustava«, nego tradicije hrvatske državnosti i odbacivanje neustavnih kraljevskih dekreta. Bansko vijeće, isticao je Lentulaj, ne može narodu proglasiti Oktroj ne samo zbog toga što to pravo pripada samo Saboru, nego i zato »budući da uprav rečeni oktroirani ustav ne samo u temeljna politička i historička prava naših kraljevinah, u bansku Vašu vlast, i svu najkasniju budućnost našega naroda zasieca, nego što se takodjer istim rečenim ustavom i prastare granice naše domovine vriedjaju, čim se junačka naša hrvatska i slavonska krajina od nas odciepljuje i posve k novoj krunovini cesarsko-kraljevske ukupne vojničke krajine pridružuje«. Na kraju je Lentulaj podsjetio bana da njegovu prisegu o poštivanju nacionalnih i političkih prava vlastite zemlje. Jelačić je u odgovoru neopravdano optužio Lentulaja da zagovara povratak na predožujski feudalni ustav. Smatrao je da »državni ustav jest ona sveza, koja sve pojedine časti naše monarkie u čversto jedno čćlo spojiti ima i spojiti mora« i da ga, što je, svakako, bilo točno, Hrvatska dulje ne može odbijati ako ne želi krenuti putem pobune i ako želi konačno urediti odnose prema Monarhiji i krenuti putem unutarnjeg napretka. Istaknuo je da je Bansko vijeće tek izvršna vlast koja treba izvršavati njegove naredbe i ponovio zahtjev da se Oktroj proglasi u Hrvatskoj i Slavoniji, što je krajem kolovoza i početkom rujna 1849. i učinjeno.⁵⁴

Poslije završetka rata u Monarhiji naglo opada značaj korespondencije između Jelačića i Banskog vijeća u pogledu bitnih političkih i državnih pitanja. Ona je i dalje ostala kvantitativno vrlo opsežna, jer je Jelačić, nakon

⁵⁴ HDA, BV, VII., UO, 1849/8305–1705, Jelačić Lentulaju 25. VII. 1849.; HDA, BP, CLIV., 1849/335d, Jelačić Lentulaju s. d. [28. VII. 1849.]; Stjepan Mirković (tj. Đuro Deželić), *Ivan Kukuljević Sakcinski*, Zagreb 1861., 43.–45., Lentulaj Jelačiću 4. VIII. 1849.; HDA, BV, VII., UO, 1849/9160–1890., Jelačić Lentulaju 22. VIII. 1849. Original Lentulajevog pisma Jelačiću od 4. kolovoza 1849. nisam pronašao.

kratkog zadržavanja u Zagrebu, sredinom rujna 1849. stigao u Beču i tamo ostao do kraja lipnja 1850. Za cijelo to vrijeme postoji bogata korespondencija, jer je Bansko vijeće tek posredno, preko bana, komuniciralo središnjim austrijskim ministarstvima, ali ona uglavnom više nema onaj značaj kao povijesni izvor poput razdoblja revolucije. U tome se očitovala politička posebnost Hrvatske kao svojevrsni posljednji politički ostatak revolucije, ali ban je djelovao kao puki prijenosnik naloga vlade Bansom vijeću, a ne kao samostalan politički čimbenik. Jelačić nije mogao osigurati očuvanje široke unutarnje samouprave koju je Hrvatska stekla u revoluciji, iako je to, za vrijeme mnogobrojnih sastanaka koji su hrvatski povjerenici u Beču s njim na čelu vodili s austrijskim ministrima, pokušavao. Njegova jedina »samostalnost« očitovala se u neposrednom rješavanju mnogobrojnih molbi iz Hrvatske manje važnog ili privatnog karaktera.⁵⁵

Od listopada 1849. središnja je bečka vlada nastojala što brže uspostaviti kontrolu nad državnim i političkim odnosima u samoj Hrvatskoj, prije svega u odnosu na dotad samostalno djelovanje Banskog vijeća. Bečka je vlada već u listopadu 1849. poslala u Zagreba Vinzenza Kappela, da ispita stanje hrvatskih financija i pripremi osnivanje posebne financijske uprave koja bi bila neposredno podređena bečkom središtu. Tada Kappelovo djelovanje nije izazvalo sumnju i napade od strane hrvatske javnosti jer se Kappel služio isključivo hrvatskim jezikom u dopisivanju s hrvatskim oblastima. Nekoliko mjeseci kasnije Jelačić je izvjestio Bansko vijeće da ministarstvo financija šalje Kappela, koji bi trebao hrvatske financije, položaj financijskih činovnika i njihov odnos prema središnjem ministarstvu i naložio Vijeću da mu u svemu budu na pomoći. Krajem travnja 1850. dolazi do ukidanja Financijskog odsjeka Banskog vijeća i stvaranja Financijsko-zemaljskog upraviteljstva s Kappelom na čelu i neposredno podređeno bečkom Ministarstvu financija.⁵⁶ Bansko je vijeće ubrzo došlo u sukob s Kappelom, koji je, kao i njemu podređeno novoustrojeno Financijsko-zemaljsko ravnateljstvo, u korespondenciji s Vijećem i drugim oblastima, koristio najprije djelomično, a zatim sve više isključivo njemački jezik. Obavještavajući Jelačića o tome, Lentulaj je zamolio da se kod kralja osigura ustavom zajamčena upotreba isključivo hrvatskog jezika u Hrvatskoj, da se ne bi davao »povod nepouzdanju i razdraženosti u našem puku«.⁵⁷

⁵⁵ O odnosu službene hrvatske politike prema bečkom središtu u ovom razdoblju usp.: Alojz Ivanišević, *Die kroatische Politik der Wiener Zentralstellen von 1849 bis 1852*, Wien 1984.

⁵⁶ HDA, BP, CLVII., 1849/586, Jelačić Bansom vijeću 13. X. 1849.; HDA, BV, X., UO, 1850/4224–2444, Jelačić Lentulaju 25. III. 1850.

⁵⁷ HDA, BP, CLXII., 1850/792c, Lentulaj Jelačiću 14. V. 1850. Kappelove germanizatorske tendencije bile su toliko opasne za hrvatsku autonomiju da je Bansko vijeće moralo na njih reagirati. Vjerojatno je bilo dodatno potaknuto vrlo ostrim člankom u dijelu opozicijskog tiska u kojem je osuđeno Kappelovo korištenje njemačkog jezika i dovođenje stranih činovnika, ali i općenito vladina nezahvalnost za hrvatske zasluge i nepoštivanje načela nacionalne ravnopravnosti proglašene Oktroiranim ustavom (*Kako se s nami postupa – Jugoslavenske novine*, 10. V. 1850/22). Službeni listovi – *Narodne novine i Agramer* – podržali su Kappelovu »djelomičnu« upotrebu njemačkog

Bansko je vijeće od jeseni 1849. prestalo biti faktična vlada *de facto* nezavisne države i postalo izvršilac, preko Jelačića, naloga austrijskih ministarstava, koja su nastojala Bansku Hrvatsku integrirati u svoju koncepciju čvrsto centralizirane Monarhije s njemačkim kao službenim jezikom u komunikaciji između središnjih, uključujući i vojne, ustanova i pokrajinskih organa. No, Vijeće je nastojalo, koliko je to bilo moguće, zaštititi kako unutarnju samoupravu Hrvatske, tako i pojedina kraljeva obećanja, izražena u Oktroiranom ustavu. Posebno je osjetljivo bilo na pitanje nepriznavanja službene upotrebe hrvatskog jezika u dopisima organima izvan Hrvatske, kako zbog ranijeg iskustva s pokušajima nametanja mađarskog jezika, tako i zbog tadašnje sve očitije tendencije centralizacije praćene forsiranjem njemačkog jezika. Bansko je vijeće uputilo dopis zapovjedniku aradske tvrđave o jednom hrvatskom emigrantu, ali dopis je neotvoren stigao natrag sa zahtjevom zapovjedništva da se piše njemački. Iako je u drugim slučajevima, kod hrvatskih dopisa mađarskim i vojnim organima, Vijeće dobilo uredan odgovor, Lentulaj je banu izrazio ogorčenje zbog postupka aradskog zapovjedništva, jer je u surotnosti s »duhom prosvjetjenog vjeka« i s kraljevim obećanjem, izraženim u Ustavu, o ravnopravnosti svih austrijskih naroda koje predstavlja »najčvršći temelj« prijestolja i Carevine. Zamolio je Jelačića da riješi konkretan slučaj odgovora zapovjedništva aradske tvrđave, ali i da »blagoizvoli... prava naroda svoga proti svakom sličnom napadanju krépkó štítiti...« Protestirao je, također, u ime Banskog vijeća, protiv namjere vlade da u Bansku Hrvatsku uvede uniformu za državne činovnike jednaku uniformama kao u svim drugim pokrajinama monarhije. Istaknuo je da je hrvatski narod u prošlosti živio pod različitim vladama, ali niti jedna nije tražila da njegovi činovnici »svoju narodnu nošnju zabace, te da poprime novu, tuđu, duhu i naravi naroda neodgovarajuću uniformu«. Pozvao se na Oktroirani ustav, koji Hrvatskoj jamči politička prava, jezik, običaje, narodne grbove i nošnju.⁵⁸ No, takvi su protesti bili, ipak, sporadični i nisu odgovarali sve izrazitijem nastojanju bečke vlade za uvođenjem centralističke organizacije u Hrvatskoj s njemačkim jezikom kao službenim u sve većem broju poslova.

jezika. Nekoliko je hrvatskih oblasti, kao i ban Jelačić, također protestiralo protiv korištenja njemačkog jezika u financijskim poslovima u Hrvatskoj i tražili od Kappela, odnosno od austrijskog ministra financija P. Kraussa, da se služi isključivo hrvatskim jezikom, ali bezuspješno (HDA, Banska vlada, 1850., kut. I./R-11, 13–15, 27, 28, 40, 68; Mirjana Gross, *Počeci moderne Hrvatske. Neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850–1860.*, Zagreb 1985., 125.–126.).

⁵⁸ HDA, BV, VIII., UO, 1849/11747–2417, Lentulaj Jelačiću 10. XI. 1849.; isto, 1849/12504–2544, Lentulaj Jelačiću 15. XII. 1849.

S U M M A R Y

THE CORRESPONDENCE BETWEEN JELAČIĆ AND HIS COUNCIL
FROM 1848 TO 1850 AS A HISTORICAL SOURCE

In this article, the author analyzes the correspondence between the Croatian Ban (Governor) Josip Jelačić and his council from September 1848 to June 1850, the date when the Council was disbanded. The correspondence is important as a historical source, especially during the revolutionary period in the Habsburg Monarchy, from the summer of 1848 to fall 1849. During this period, the Ban's Council acted *de facto* as the government of an independent Croatia. This correspondence is not only important for the political history of Croatia, but for its military, economic, cultural, and religious history as well.